

Ігор КОЛЯДА, Ярослава ФУЛЕЙ.
МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ТА
ПРОВЕДЕННЯ УРОКУ — ПРЕСС-
КОНФЕРЕНЦІЇ НА ТЕМУ: КИРИЛО-
МЕФОДІЇВСЬКЕ ТОВАРИСТВО
(історія України, 9 клас)

Ігор КОЛЯДА, доктор історичних наук, професор
Ярослава ФУЛЕЙ, магістр історії
(м. Київ)

МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ УРОКУ — ПРЕСС- КОНФЕРЕНЦІЇ НА ТЕМУ: КИРИЛО- МЕФОДІЇВСЬКЕ ТОВАРИСТВО (історія України, 9 клас)

Тема уроку: Кирило-Мефодіївське товариство.

Мета уроку:

— ознайомити учнів з процесом розгортання другого етапу українського національного руху у 30—40-і рр. 19 століття, охарактеризувати мету і завдання діяльності Кирило-Мефодіївського товариства. Сформувати уявлення про П. Куліша, М. Гулака, М. Костомарова. Опрацювати основні програмні документи товариства — «Книга буття українського народу» та «Статут Кирило-Мефодіївського товариства»;

— сформувати вміння співставляти факти вітчизняної історії з подіями всесвітньої історії, вміння користуватись історичними термінами та аналізувати історичні документи, аргументовано відстоювати свої погляди;

— виховати патріотизм, історичне мислення, поважне ставлення до історичного минулого України та діячів українського національно-визвольного руху

Тип уроку: закріплення та повторення вивченого.

Вид заняття: урок—прес-конференція.

Навчально-методичне забезпечення:

Програма для середньої загальноосвітньої школи. — К., 2010.

Реєнт О., Малій О. Історія України. 9 кл. — К., 2009.

Турченко, Мороко. Історія України. 9 клас. — К., 2009.

Струкевич О. Історія України. 9 клас. — К., 2009.

Коляда І. Історія України. 9 клас. — К., 2000.

Коляда І., Криlach К., О. Дикаленко Дидактичні матеріали з історії України. 9 клас. — К., 1998.

Коляда І. А. Історія України. 9 клас. Книга для вчителя. Методика навчання. — К., 2006.

Атлас з історії України. 9 кл. (Упор. Д. Ісаєв та ін.) — К., 2002.

Підготовчий етап

Підготовка до уроку-гри розпочинається за 2—3 тижні.

На цьому етапі **вчитель** разом з учнями розробляє правила уроку-гри та розробляє критерії оцінювання:

Оцінювання виступів команд здійснюється за відповідними критеріями:

— актуальність матеріалів та їх відповідність віковій тематиці (16);

— розкриття теми (16);

— художній рівень виконання (16);

— оригінальність постановки (16);

— імпрровізація (16);

— дотепність (16);

— кмітливість учасників (16);

— авторська та виконавська майстерність (16);

— артистизм виконання (16);

— дотримання належних морально-етичних норм (16);

— якість музичного оформлення (16);

— логіка мови, дикція (16);

— сценічна культура (16);

— дотримання тематики та встановленої хронології (16).

Також **вчитель** разом з учнями розподіляє ролі

та розробляє пам'ятки учасникам уроку-гри.

Пам'ятка адвокату:

Готує захисну промову.

Відповідає на запитання ведучого, і в результаті правильної відповіді заробляє додаткові бали.

Пам'ятка ведучому:

Проводить урок-прес конференцію.

Надає слово виступаючим.

Знайомить учасників з регламентом проведення прес-конференції.

Знайомить виступаючих з критеріями оцінювання.

Пам'ятка глядачам:

Підтримувати учасників.

Брати участь в обговоренні.

Пам'ятка жандармам:

Готують відповідні документи та матеріали, що стосуються справи Кирило-Мефодіївського товариства.

Пам'ятка експертам:

Готують матеріали, які висвітлюють думки та погляди істориків на проблему Кирило-Мефодіївського товариства.

Готують запитання до учасників конференції

Урок веде найбільш підготовлений учень — ведучий.

Хід уроку

2.1.1 Організаційний момент.

Вчитель організовує учнів для роботи.

Ведучий Опозиційних рух, який представляє діяльність Кирило-Мефодіївського товариства, — неоднозначна сторінка в історії України. Подивіться на обличчя цих людей — всім їм була приготована нелегка роль. Часто трагічна доля.

На сьогоднішньому уроці ми фактично продовжимо розгляд питання про розгортання суспільно-політичного руху на українських землях. Ми спробуємо розкрити одну з найцікавіших сторінок історії України, а саме — діяльність Кирило-Мефодіївського братства. Історик Ф.Турченко вважає, що це товариство «... було першою спробою української різночинної інтелігенції вдатися до політичної боротьби;... стало самостійним і самобутнім політичним формуванням, яке організаційно не підпорядковувалося, а ідеологічно не повторювало політичних настанов жодної з загальноросійських суспільних течій». Історик С. Кульчицький зазначає, що «То була спроба передової частини національної еліти осмислити й усвідомити місце й роль українського народу в тогочасному історичному процесі». Діяльність цього товариства позначилася на долях багатьох видатних українців і стала трагедією для нашого Кобзаря.

Тема кирило-мефодіївців настільки складна і важлива, що заслуговує обговорення на прес-конференції. Ключове питання, на яке ми повинні сьогодні дати відповідь на запитання: «Кирило-Мефодіївське братство першою політичною організацією чи це була «просто безневинна інтелектуальна болгівня»?

Прес-конференція оголошується відкритою!

Хід прес-конференції.

Ведучий: Сьогодні тут присутні жандарм Третього відділення імператорської канцелярії Орлов О. Ф., Київський і Волинський генерал-губернатор Д. Г. Бібіков, цесаревич Олександр, студент Київського університету Петров О. М., імператор Микола I.

Першим виступає жандарм Третього відділення ОКЖ: **Орлов Олексій Федорович**, російський військовий і державний діяч, дипломат. Брав участь у наполеонівських війнах. Був учасником Аустреліцької і Бородінської битви. У 1825 р. брав участь у придушенні повстання декабристів, за що одержав титул графа. У 1844—1856 рр. — шеф жандармів і головний начальник III відділення імператорської канцелярії. Керував слідством і розпратою над членами Кирило-Мефодіївського товариства. З 1856 р. — голова Державної ради і Комітету міністрів. В лютому—березні 1856 році очолив російську делегацію, яка прибула на Паризьку мирну конференцію, де і підписав досить вигідний для Російської держави договір.

Орлов О.Ф.: Сталось це 17 березня 1847 року. До мене надійшло відношення Київського генерал-губернатора Д.Г.Бібікова, в якому

йшло про те, що один зі студентів київського університету на прізвище Петров свідчив про наявність таємної організації яка мала на меті «единение славян в представительном образе правления». Це звичайно ж викликало мою особливу увагу до такого роду діяльності, адже будь-які опозиційні прояви є неприпустимими і повинні каратись за своє вільнодумство. Саме тому я наказав посилити нагляд за даною організацією. Аби розібратись з цим інакодумством, було відправлено чимало жандармів для розслідування цієї сумнівної справи.

Кореспондент журналу «Современник»:

— Наш журнал виходить з січня 1847 року, тут публікувались твори І.С.Тургенева, Л.М.Толстого, Н.Л.Огарьова та ін. Також ми публікували переклади Ч. Дікенса, Теккерея та ін. відомих західних письменників.

— Виходячи з документів, які були вам надані, скажіть, які передумови існували для творення Кирило-Мефодіївського товариства. Чому товариство виникло саме в Києві?

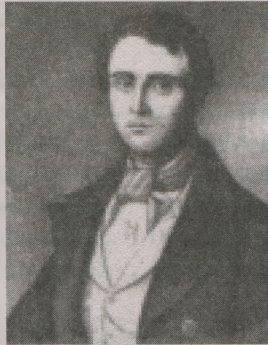
Жандарм третього відділення:

— Перш за все, це пов'язано з існуванням Київського університету як центру, який акумулював у собі всю інтелігенцію, також з розгромом декабристського руху та офіційною забороною масонства на території Російської імперії. Також посилено опозиційні настрої існування організації «Київська Молода», з якою вчасно ми не розправились.

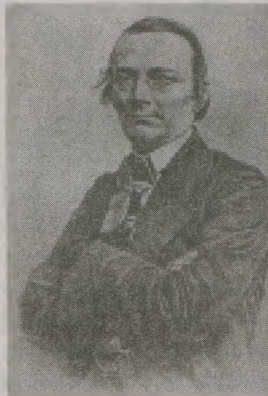
Експерт, який цитує оцінки сучасних нам істориків:

— Науковці пишуть: «На початку 40-х років XIX ст. центром українського національно-визвольного руху стає Київ. Студенти і молоді викладачі університету організували тут таємний гурток «Київська молода», поставивши за мету сприяти розвитку духовних сил української нації та звільненню селян із кріпацтва. На своїх засіданнях гуртківці обговорювали майбутнє України, вивчали праці французьких філософів-утопістів — Сен-Сімона, Фур'є, цікавилися процесами відродження сусідніх народів: поляків, чехів, хорватів, сербів, болгарів, словаків, словенців і мріяли, «щоб усі слов'яни стали добрими братами» і «брат з братом обнялися і поговорили слово тихої любові во віки і віки».

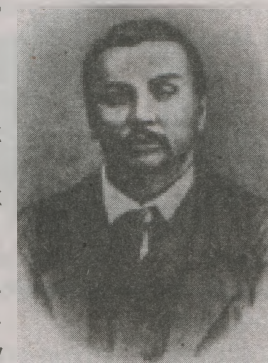
Наступним виступає у справі Кирило-Мефод-

М. Гулак

М. Костомаров

Маркович

іївсько товариства Комендант фортеці — Скобелев Іван Микитович, військовий. В 1831 році придушував Польське повстання керуючи третьою гренадерською дивізією. Це був останній його військовий похід. Адже там його було важко поранено. З 1842 року він очолює Рязанський полк. Згодом — комендант Петербурзької фортеці. У березні 1847 року йому донесли про знайдення у М. І. Гулака Статуту Кирило-Мефодіївського товариства і «Книги буття українського народу», на що Іван Микитович миттєво зреагував, подавши рапорт Орлову О.Ф.: «Найденные при осмотре арестанта Гулака, по моему мнению, достаточной важности две бумаги, сего вашему сиятельству представитъ честь имею».

Ведучий: Питання задає редактор журналу «Московитянин», історик, Погдин Михайло Петрович.

Редактор журналу:

— Журнал виходив з 1841-до 1856 року. Створений за допомогою С. С. Уварова, журнал був опонентом передової суспільно-літературної думки й журналістики, часто в ньому друкувались твори прихильників слов'янофільства. На сторінках «Москвитянина» інколи друкували рецензії на українські альманахи, зокрема «Ластівка». В «Москвитянині» було вміщено рецензію Ф. Кітченка на поему Шевченка «Гайдамаки».

— Мене, перш за все, як історика цікавить, які ж основні ідеї були висловлені в тих документах, що були вилучені у М.І.Гулака?

Комендант Петербурзької фортеці:

Документи містили ідеї створення демократичної федерації християнських слов'янських республік; 2) знищення царизму та скасування кріпосного права та станів; 3) утвердження у суспільстві демократичних прав і свобод для громадян; 4) досягнення рівності у правах на розвиток національної мови, культури та освіти всіма слов'янськими народами; 5) поступове поширення християнського ладу на весь світ.

Такі ідеї були досить радикальними, і ми не могли на них не зреагувати.

Ведучий: Надаємо слово адвокату Петрову Олесію Михайловичу, який коротко представляє справу його підзахисного.

Петров Олексій Михайлович — студент Київського університету, за його донесенням були

заарештовані члени Кирило-Мефодіївського товариства. За цю «послугу» у травні 1847 р. його зараховали на службу до III відділення. В березні 1849 р. за викрадення документів 1-ї експедиції канцелярії III відділення Олексія Михайловича посаджено в Олексіївський рavelін. У жовтні 1850 р., після зізнання, відправили на службу в м. Олонецьк, видавши на витрати 300 крб. сріблом (крім 300 крб., які він одержав за донос).

Ведучий: Питання задає редактор журналу «Отечественные записки», що виходить з 1818 року. Кожен номер уміщував як літературні новинки, так і перші наукові розвідки. Перед вами — **Степан Петрович Шевирьов**, літературний критик, історик літератури.

Редактор журналу: Петров О.М., вступивши до товариства і перебуваючи на засіданнях, певно знає скільки членів перерахувало товариство і яких поглядів вони дотримувались?

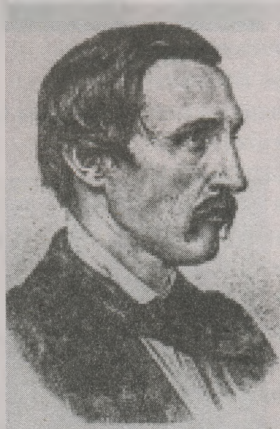
Адвокат Петров О.М.: Членами товариства були Гулак Микола Іванович, Савич Микола Іванович, Костомаров Микола Іванович, до товариства причетний Тарас Шевченко, так як на засіданнях зачитують його твори «Сон» і «Кавказ», які містять ідеї революційного змісту, критикують царські порядки. «В первом стихотворении Шевченко представляет себя заснувшим и во сне. Сова переносит его в Сибирь, где он встречается с Рылевым и другими заговорщиками 1825 г. и рассказывает им о состоянии России, а потом сам выслушивает их жалобы на совершаемые с ними мучения. Далее сова переносит его в Петербург, оставляет во дворце государя императора, где он в самых резких словах изливает свою ненависть на царскую фамилию. Во втором стихотворении он старается возбудить малороссиян к восстанию». Щодо поглядів братчиків, то М. Костомаров на перше місце висував ідею єдності і братерства слов'ян. Виступав за еволюційну, поступову діяльність. Співпрацював з товариством і Пантелеймон Куліш — основним ставив питання розвитку культури України. Найрадикальніші ідеї мав залучений до співпраці Тарас Шевченко. «Основне завдання братства визволення народу з царського ярма».

Ведучий: Наступним виступає у справі Кирило-Мефодіївського товариства Київський генерал-губернатор **Д.Г.Бібіков**.

Дмитро Гаврилович Бібіков на службі з 1808 року, брав активну участь у Бородінському бою, з 1819 по 1825 рік був віце-губернатором Москви.

В 1837—1852 — генерал-губернатор Південно-Західного краю (Правобережної України), київський, подільський і волинський генерал-губернатор.

Бібіков Д.Г.: Я активно захищав самодержавство і боровся з проявами непокори всіма відомими методами. В Україні я активно проводив політику всебічного ослаблення польської шляхетської верстви на Правобережній Україні та подальшої централізації російської держави. Скасував Литовські стаути, закріпив панщину і поміщицьку земельність. Дізнавшись про існування таємної організації, я відразу ж повідомив вище керівництво та й сам не залишився осторонь і почав збирати матеріали щодо цього товариства. Крім того, саме я виявив і надав ганебну записку до братів українців начальнику третього відділу.

П.Куліш

Ведучий: Задає питання **Д. Бантиш-Каменський** — історик, археограф, письменник. Член Товариства історії й старожитностей російських і Товариства дослідників природи (з 1823).

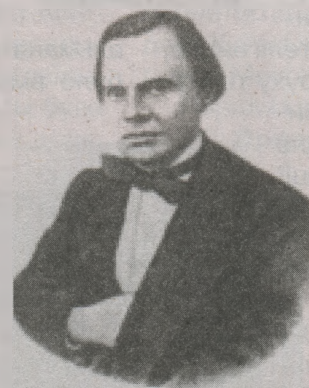
Д. Бантиш-Каменський: Скажіть, будь-ласка, в чому особливості діяльності товариства? Чи займалось товариство видавничою діяльністю, якщо так, то якою мовою пропонували видавати літературу, доносити свої ідеї?

Генерал-губернатор: У практичній діяльності братчики мали на меті вести широку видавничу діяльність, яка розпочалась з видання «Слов'янської міфології» М.Костомарова, «Історії Русів», «Юридичний побут поморських слов'ян» М.Гулака. Т.Шевченко подорожував Україною і замальовував її історичні місця, адже мав намір видати альбом «Мальовнича Україна». Мали намір організувати ремісничі школи для вільних дітей козаків-хліборобів, де б начання велось українською мовою.

Ведучий: До обговорення долучається жандарм, який виявив лист А.Л.Метлинського до М.І.Костомарова про видання українською мовою серії книжок «Сельське читання».

Жандарм: Підтверджую слова Бібікова Д.Г. — у листі йдеться про видання твору Пантелеймона Куліша українською мовою: «Куліш просив збирати підпис на «Чорную раду» на малоросійській мові».

Ведучий: Сюди ж долучаються свідчення й інших жандармів, які наводять цитати з допиту Миколи Костомарова з допиту видно що до то-

В.Білозерський

вариства були причетні Маркевич та Пантелеймон Куліш.

Жандарм 1. «Украинофильство есть привязанность весьма малого числа малороссиян к своей народности, происшедшая от того, что эта народность гаснет, народ меняет свой язык на русский, а известно, когда исчезает народность, всегда является в пользу ее агоническое движение».

Жандарм 2. «Кулиш, перефразируя мои слова, пустил в меня послание с трубами, от которых падают стены и твердыни и восстанет Украина».

Жандарм 3. «История Маркевича, где всякий гетман представляется гением почти равным Наполеону, сбивает с толку неопытные головы, воображающие себе что-то изумительное в казачестве. Главное, что поражает незнающего безмысленного украинофильства, это их преувеличения, с какими они посредством писателя готовы поставить выше Шекспира, и каждую песню считают превосходнее векового произведения искусства. Притом это остаток идеи народности, которая в образованном кругу перешла уже свою крайность, а в западной Малороссии еще не подчинилась истинной точке зрения».

Жандарм 4. Так, М. Костомаров у повісті «Паннич Наталич», описуючи майбутнє слов'янства, зазначає: «Коли всі слов'янські народи повстануть від дрімоти своєї, припинять пагубні поділи, згасне всяка сімейна ненависть, сильні обіймуть слабких, знатні викинуть у вогонь свої судні знаки і зі шляхетністю людини стануть руки з рукою тими, яких ледь вважали за людей, закон [...] на верховному вченні спасителя, світло науки і мистецтва проникне своїми цілощими променями хагину хлібороба. Вільні, шляхетні, зігріті любов'ю до Христа, єдиного царя і вчителя, зберуться слов'яни з берегів Волги, Дунаю, Вісли, Ільменя, із помор'я Адріатичного і Камчатського в Київ, град великий, столицю слов'янського племені, воспіти богу гімн на всіх мовах своїх і представники всіх племен, що воскресли з теперішнього приниження, звільнені з чужих ланцюгів, возсядуть на горах цих, загримить вічовий дзвін св. Софії, возрадуються благочестиві, усунуться підступні, суд правди і рівності запанує і тоді здійснитися предречення Андрія і буде благодать на горах цих і буде благодать над всією слов'янищиною».

Ведучий: Наступне запитання ставить **Траскін Олександр Семенович**, генерал-майор свити його величності.

Генерал-майор: Скажіть, які ідеї були викладені в записці «К верным сынам Украины»? Наприклад, мене обурило саме цей документ. Зокрема такі рядки: «Братья! Настает великий час — час, в который вам представляется случай смыть поношение, нанесенное праху отцов наших, нашей родной Украине, подлую рукою вечных врагов наших. Кто из Вас не подымет руки за великое дело... За нас бог и добрые люди. Вечно верные сыны Украины — враги кацапов.» Отже, вже з цього видно, що товариство, окрім видавничої і літературної діяльності, ставило конкретну політичну мету, давало реальні рецепти для її реалізації. Моя реакція: миттєве звернення до Орло-

ва, аби той звернув увагу на цей політичний гурток.

Ведучий: в дискусію вступає Микола І.

Російський імператор (1825—1855):

— У період свого правління я намагався зміцнювати самодержавство. Прагнув зміцнити імперію, встановив у країні міцний режим. В державному управлінні чільну роль відігравала особиста канцелярія і особливо її «Третій відділ» — управління таємної політичної поліції і жандармерія. В 1830—1831 рр. я придушив повстання в Польщі, був одним з організаторів розгрому Угорської революції 1848—1849 рр.

Моя політика щодо України була спрямована на повну нівеляцію національних особливостей, прав і традицій українського народу — скасування архаїчних Магдебурзького права (1835) та Литовського статуту, ліквідацію греко-католицької церкви на Правобережній Україні. До Тараса Шевченка я вже давно приглядався, особливо після виходу його збірки «Кобзар». А дізнавшись про його причетність до таємного товариства, вирішив добре розібратись і з ним, і з тими вільнодумцями. Третій відділ і Орлов О.Ф. надавали мені матеріали, аналізуючи які, я бачив небезпеку, ідеї, що загрожували самодержавному устрою, які я неухильно захищаю. Аналіз документів навів мене на думку, що слов'янофільство учасників Кирило-Мефодіївського товариства корінним чином відрізнялось від російського слов'янофільства і було більш співзвучним до чеського, словацького чи польського, на протигагу російському варіантові об'єднання — «слов'янські струмки зліються в російське море», кирило-мефодіївці висунули зовсім іншу форму слов'янського союзу. Ідеться, фактично, про ідею створення добровільної федерації рівних слов'янських націй, центральне місце в якій посідала б Малоросія. Такого виступу, такого вільнодумства, такої непокори я допустити не можу, через те я видав указ припинити діяльність даного товариства.

Ведучий: вступає у розмову Орлов О.Ф.

Орлов О.Ф. Так, так я погоджусь: у Києві та Малоросії слов'янофільство перетворюється на українофільство. Там молоді люди з ідеєю об'єднання слов'ян поєднують думки про відновлення мови, літератури і звичаїв в Малоросії, доходючи навіть до мрій про повернення часів минулої вольниці і гетьманщини... думки ... про відновлення народності їх батьківщини можуть повести малоросіян, а за ними і інших підвладних Росії народів до бажання існувати самобутньо

Експерт: Отже, програмні документи Кирило-Мефодіївського товариства носили революційний і визвольний, як в національному, так і в соціальному відношенні, характер з наголосом на вибористанні просвітницьких, ненасильницьких ме-

тодів реалізації: «Політична програма Кирило-Мефодіївського товариства, висловлена в ряді документів і творів, була прогресивною і в основному революційною. Найголовніші вимоги її зводилися до ліквідації кріпосництва і самодержавства, визволення і об'єднання слов'янських народів у республіканську демократію, запровадження загальної народної освіти».

Ведучий: Увесь комплекс визвольних прагнень українського народу своєрідно відбився в діяльності першої української таємної організації — Кирило-Мефодіївському братстві. У програмних документах братства відчувається вплив республіканських ідей декабристів і польського національно-визвольного руху. «Книги буття українського народу» були спрямовані до українського сучасного і майбутнього, і несли уявлення про Україну як живу народну цілість, життєві сили якої не втрачені та не завмерли, а політичні, національні і соціальні потреби історично реальніше визначилися. Український національно-визвольний рух здійснив першу спробу сформувати програму політичної боротьби. У цьому і полягало історичне значення Кирило-Мефодіївського то-

вариства.

Ведучий: Наша конференція закінчилась. Всім нам є про що подумати.

Підведення підсумків уроку.

Вчитель, відмічаючи позитивне і негативне, оцінює освітні досягнення учнів. За кожен виступ дається 5 балів, додаткове питання оцінюється в один бал. (Використовується 12-бальна шкала).

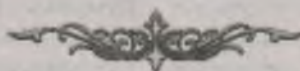
Подача домашнього завдання:

Опрацюйте текст параграфа.

Підготуйте есе: «У чому полягає вплив генія Т. Шевченка на розвиток українського національно-визвольного руху? У чому закономірність появи феномену генія Т. Шевченка у 40-і рр. XIX ст. в Наддніпрянській Україні?»

Доведіть, що програмні ідеї кирило-мефодіївців були співзвучними ідеям революційних рухів в Європі та Росії.

Проведіть журналістське розслідування про участь у діяльності Кирило-Мефодіївського братства П.Куліша та справедливості його вироку.

В.М.Поздняков.
ФІЛОСОФСЬКІ РОЗДУМИ
НАТУРАЛІСТА М.Г.ХОЛОДНОГО
ПРО ПРИРОДУ Й ЛЮДИНУ

Кабінет **суспільствознавства**

В.М.Поздняков

ФІЛОСОФСЬКІ РОЗДУМИ **НАТУРАЛІСТА М.Г.ХОЛОДНОГО** **ПРО ПРИРОДУ Й ЛЮДИНУ**

Холодний Микола Григорович (10 (22).06. 1882, Тамбов — 04.05. 1953, Київ) — український ботанік, фізіолог, мікробіолог, еколог Член-кореспондент (від 1925 року), дійсний член (від 1929 року) АН УРСР. Заслужений діяч науки УРСР (1944). Засновник вітчизняної школи фізіології рослин. Народився 22 червня 1882 року в Тамбові. У 1906 році закінчив Київський університет, після чого працював у ньому до 1941 року.

З 1919 року працював також на Дніпровській

біологічній станції «Гористе». Од- ночасно від 1920 року — науковий співробітник Академії наук УРСР, від 1926 року — професор Київського університету, завідувач кафедр фізіології і анатомії рослин, мікробіології (останню заснував 1933 року).

У 1922—1931 роках — співробітник науково-дослідної кафедри ботаніки, згодом Інституту ботаніки АН УРСР.

У 1931—1949 роках — завідувач відділу Інституту ботаніки АН УРСР, якому 1971 року надали